

## i17 Třetí partner v dialogu

K tomuto tématu besedy nás inspiroval *Norman Solomon*, anglický ortodoxní rabín, který upozornil, že křesťanská a židovská komunita musí reagovat na moderní svět; vidí v něm implicity třetího partnera v dialogu. Píše: „Tento »třetí partner« přispívá do našeho dialogu čtyřmi prvky: (1) Prvním je rovnost všech lidí před zákonem, bez ohledu na náboženství nebo národnostní původ. Potom (2) je to aplikace historicko-kritických metod na zdroje naší náboženské tradice, jež nás nutí klást si hluboké otázky o povaze zjevení, tudíž i o podstatě náboženské autority. Dalším prvkem (3) je vědecký světový názor, který v mnoha ohledech odporuje tradičnímu chápání Písma a vyvolává spory, jako například o stvoření a evoluci. Konečně (4) moderní filozofie jazyka nás nabádá k velké obezřetnosti, užíváme-li jazyka v náboženském kontextu. Neptáme se »existuje Bůh?«, nýbrž »co se snažíme sdělit, když mluvíme o Bohu?«<sup>1</sup>

Problematiky jsme se již dotkli v besedě o vývoji křesťanství, kde jsme zmínili přínosy osvícenské ateistické kritiky.<sup>2</sup> Soudobá západní křesťanská teologie výše zmíněné přínosy moderny respektuje a je jimi obohacena. Otázky jsme se dotkli i v besedě o islámu, kde jsme konstatovali, že na rozdíl od judaismu a křesťanství nemá ještě ve své výbavě začlenění kritičnosti do obsahů vlastního přesvědčení.

Poznatek, který vyslovil Norman Solomon, představuje ovšem dva problémy: *Předně* změnu prostředí, v němž dnes probíhá jakýkoliv mezináboženský dialog, *dále* pak vstup dalšího subjektu do dialogu, jímž ovšem není obecně „moderní svět“, ale konkrétní subjekty z jeho struktury, například ateisté, agnostici apod.

Pokud jde o změnu prostředí, pak vedle zmíněných přínosů přináší moderní svět i značné komplikace, např. jeho *religio* liberální teorie trhu a růstu, zprostředkované reklamou, která nabádá ke stále rostoucímu konzumu. Ve společnosti zahlcené informacemi a informačním šumem médií se jakoby ztrácí Boží tichý hlas. Je to i vinou těch křesťanů, kteří nedovedou o své víře promluvit jazykem srozumitelným současníkům, to jest moderním a postmoderním lidem počátku třetího tisíciletí.<sup>3</sup>

Přejdeme k otázce konkrétních subjektů potenciálního dialogu, jak je nacházíme v moderní sekulární společnosti. Prof. **Halík** v roce 2004 píše: „V polovině dvacátého století se mohlo zdát, že celé pole evropské kultury natrvalo ovládne umírněný agnosticismus a náboženská lhostejnost, že to budou jevy, které vystřídají oba dosavadní rivaly, tradiční církevní křesťanství a bojovný ateismus. Dnes lze spíše konstatovat, že na stupních vítězů nyní stanula poněkud vágní, difuzní religiozita, za ní pak následuje »náboženská lhostejnost«, pak tradiční religiozita a vzadu na posledním místě »víra ateistů«.“<sup>4</sup> Halík dále zmiňuje též agnosticismus, esoterismus a neo-gnósi a na jiném místě zavádí termín „něcismus“<sup>5</sup>.

Pokud jde o váhu jednotlivých skupin ve struktuře současné západní společnosti dochází dnes zřejmě k jistému návratu bojovného ateizmu, který na sebe poutá pozornost. **Petr Kolář** napsal: „Ateistická kritika se začíná opět ozývat a i když nepřichází s nějakými zbrusu novými a do větší hloubky promyšlenými argumenty, mnohé křesťany zaskočila. Vlastně nám křesťanům trochu scházela, bylo to, jako kdyby z našeho kapřího rybníku najednou zmizely všechny štiky. Už Anselm z Canterbury věděl, že věřící se z otázek nevěřících může mnohému naučit. Vypadá to, že k tomu máme a budeme už zase mít příležitost. *New atheism* je na stole a už jeho název ukazuje, odkud k nám přijíždí.“<sup>6</sup>

O knihách útočného ateisty **Richarda Dawkinse** a podobně naladěného obhájce křesťanství **Dineshe D'Souzy** jsme měli informace jen z recenzí; proto komentáře jen s touto výhradou. Říci, že „ateismus je opium morálně zkažených – zejména těch, kdo odmítají zdrženlivou sexuální morálku“<sup>7</sup> je hrubá urážka všech mravně žijících ateistů, jež každý máme mezi svými přáteli, a ztěžuje otevírá dvěře dialogu. Kritizovat kreacionismus křesťanů, zpochybňujících evoluci, je jistě v pořádku, ale je to terč snadný a je třeba zaregistrovat i křesťany opačného názoru. Petr Kolář v recenzi Dawkinse napsal: „Nezastavuje se ovšem u kreacionismu a hází do jednoho pytle s ním i celé křesťanství. A právě zde i on překračuje mez ohraničující jeho vědecký obor.“<sup>8</sup>

Náš třetí partner v dialogu je tedy tvořen různými skupinami moderní a postmoderní společnosti, u nichž se předpoklady pro dialog liší. Ostatně jak nás upozorňuje **Tomáš Halík** i „pojmy jako křesťanství, islám, buddhismus etc. jsou abstrakta, vhodná pro encyklopedie, ale spíše matoucí v praxi. Pluralita náboženství.. zahrnuje také stále větší pluralitu uvnitř náboženství... Jednoduše řečeno: nelze vést dialog mezi náboženstvími, jen dialog mezi lidmi, mezi pestrými skupinami věřících.“<sup>9</sup> Stejně musíme respektovat pestrost různých skupin nevěřících .

Z hlediska možnosti dialogu je důležité rozlišení lidí do skupin: lhostejní, hledající, „vlastníci pravdy“. K tomuto rozlišení nás inspiroval rovněž **Tomáš Halík** touto úvahou: „Sebejistý a výsměšný *ateismus* (který »má jasno«, jak se to má s Bohem) samozřejmě nepatří do kategorie pochybností, spíše se psychologicky podobá náboženské bigotnosti a fundamentalismu. Rovněž náboženská *lhostejnost*, ať už se sama nazývá ateismem, agnosticismem nebo se skrývá za formální maskou religiozity, je opakem jak víry, tak pochybnosti.... **Paul Tillich** tvrdil, že nejzávažnější hranice

nevede mezi těmi, kteří se pokládají za věřící, a těmi, kteří se považují za ateisty, nýbrž mezi skupinou těch, které otázky víry ponechávají v lhostejném klidu - ať už jde o konvenční ateisty či konvenční věřící -, a skupinou těch, kterými tyto otázky hýbají, vzrušují je - ať už jde o věřící, pro něž víra nepřestává být »dobrodružstvím hledání«, či ateisty, kteří tak či onak »zápasí s Bohem«.<sup>10</sup>

Těžko se navazuje hovor s lhostejnými. Nelze vnucovat odpovědi tomu, kdo se netáže. Snad je nutné čekat, až životní příběh i lhostejného dovede k otázkám a pak přispěchat, naslouchat a pokusit se odpovídat.

Agnostikovi je třeba přitakat v tom, že skutečně nevíme, to je nemáme informace pro nějaký bezpečný kalkul v otázce víry či nevíry. Současně však třeba poukázat, že v životě se často musíme rozhodnout v podmínkách nejistoty a takovým rozhodnutím je i rozhodnutí věřit. Lze hovořit o sázce.<sup>11</sup>

Jak hovořit s těmi, kdo uznávají, že „něco“ nad námi asi je“? Snad se zeptat, zda k tomuto „něco“ mají nějaký osobní vztah, vyjádřený například formou modlitby.

Možná bych příteli „něcistovi“ zarecitoval z veršů **Jiřího Suchého**: „Já nejsem ten kdo si ty verše vymýšlí / Přísahám / Někdo mi je prostě lije do hlavy / A nevím kdo / A nevím jak/ A nevím proč/ Přijímám ten fakt/ A nestěžuji si/ Pouze občas mě děsí pocit/ Že někomu dlužím/ A že neznámý věřitel mi jednou řekne:/ *Je čas účtovat!* / To řekne on – a co řeknu já?/ Jak odpovím?/ To jsem opravdu zvědav“<sup>12</sup>

Ze strany křesťanů dialog předpokládá schopnost naslouchat a klást doplňující otázky. Postoj mnoha lidí je ovlivněn hlavně nemožností ztotožnit se s církevním učením, často to budou zpředměťující představy Boha, které již současný teolog nesdílí, ale na oltářích žijí a dlouho budou žít. Pokud přijímám, že termín „Bůh“ je šifra pro transcendenci<sup>13</sup>, nemám

potřebu hovořit o „něčem nad námi“, o „horizontu horizontů“, o „tajemném řádu bytí“. Bůh, s kterým v modlitbě vstupuji do osobního vztahu, se stává adresou mé vděčnosti, kterou se ztěží může stát „něco“, „řád“, „horizont“.

Ateisté v užším slova smyslu se od předcházejících skupin liší tím, že se o duchovní otázky zajímají, často velmi intenzívně<sup>14</sup>, a docházejí k názoru, že žádný Bůh neexistuje. K ateistům, kteří často žijí vzorně a obětavě můžeme mít velkou úctu a nikdy bychom je neměli nazývat hanlivým výrazem „bezvěrci“. Někteří ovšem považují svůj názor za vědění, či dokonce za vědecký poznatek, pak vstupním předpokladem dialogu je ujasnit si, že „existence Boha“ není vědecká hypotéza, kterou by bylo možno dokazovat nebo vyvracet, ale výpověď víry; předpokládá to ujasnit si oba užití termíny, to jest jak „Bůh“, tak „existovat“.<sup>15</sup>

Vzhledem k situaci v naší zemi, jež bývá označována za zemi ateistickou, a vzhledem k pozornosti, jež věnována tématům jako „vztah vědy a víry“ jsme se rozhodli této problematice věnovat samostatnou besedu.



---

<sup>1</sup> Norman Solomon: Dialog pravoslavných křesťanů s ortodoxními Židy, v Čítanka Židovsko-křesťanského dialogu, Kalich+Vyšehrad 2003, str. 265-6

<sup>2</sup> Viz k tomu besedu o křesťanství nebo přímo Tomáš Halík: Vzýván i nevzýván, str.87+100

<sup>3</sup> Pokusem v tomto směru je přiřazený soubor „Hledám slova pro hledající“

<sup>4</sup> Halík: Vzýván i nevzýván, str.88

<sup>5</sup> Viz Hledám slova, část 2.2.2.

<sup>6</sup> Petr Kolář: Bojovný ateismus se vrací, Universum 2/2006, str. 24 an.

<sup>7</sup> Dinesh D'Souza: Křesťanství a ateismus; podle Vladimír Petkevič: Proč je nevíra tak přitažlivá, Universum 3/XIX, str. 47

<sup>8</sup> Richard Dawkins: Boží Blud, Academia 2009; recenze Petra Koláře v Universum 4/XIX, str. 49

---

<sup>9</sup> Tomáš Halík: Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou, *Universum* 1/2008, str. 26

10 Tomáš Halík: Co je bez chvění, není pevné. Labyrintem světa s vírou a pochybností, *LN* 2002, str. 44-45

<sup>11</sup> Viz *Hledám slova*, část 1.5.

<sup>12</sup> Jiří Suchý ve sbírce *Kaluž*, 2007

13 Viz *Hledám slova* část 2.1.

<sup>14</sup> Viz některé webové stránky ateistů

<sup>15</sup> Viz *Hledám slova*, část 2.3., k slovesu existovat jmenovitě část 2.3.4.